

COSMIN MIHUȚ*

PARTIDA NAȚIONALĂ DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MARILE PUTERI (1838-1840)**

Chestiunea „articolului adițional” și conturarea unei partide naționale

În vara anului 1837, consulul general rus la București, baronul Piotr Ivanovici Rückman¹, insista pe lângă domnitor să ia măsurile necesare pentru ca Adunarea să nu-și mai depășească atribuțiile, discutând modificările aduse Regulamentului Organic prin adăugarea regulamentelor și dispozițiilor emise în timpul administrației provizorii, precum și „schimbările de formă” făcute de cele două Curți în comun². Faptul că unii membri ai Adunării nu se limitaseră la a constata – așa cum, cu „scrupuloasă exactitate, cu calm”, dând dovadă de „bun spirit”, făcuseră deputații din Adunarea de la Iași în 1835 – dacă noua variantă era conformă „à ces bases” și s-au opus unor stipulații sau au încercat să aducă modificări altora, „după propriile opinii”, reprezenta pentru Rückman o acțiune „neobișnuită”, atentatoare la adresa Curților Suzerană și Protectoare, ce trebuia cât mai prompt stopată³.

Reacția hotărâtă a consulului era determinată de activitatea Comisiei de revizuire, însărcinată, în 1835, prin ofis domnesc, să confrunte articolele Regulamentului cu adăugirile aduse în timpul „vremelniceștei oblăduiri”. Formată din logofătul Ștefan Bălăceanu, logofătul Emanuil Băleanu, postelnicul Alecu Ghica, Ion Câmpineanu și paharnicul Ioan C. Roset, Comisia, „pătrunsă de importanța materiei ce i s-a dat spre revizuire”, a trecut la o analiză temeinică a textelor, întocmind, la 23 martie 1837 (st.v.), un raport al celor constatate⁴. „Cercetând și precitind cu luare aminte din cuvânt în cuvânt orighinalurile și cele date ei spre revisuire”, Comisia formulează o serie de observații printre care și cele referitoare la paragraful ce avea să facă o lungă carieră istoriografică sub numele de *articolul adițional*⁵ – unde se menționează că orice

* Doctorand, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.

** Cercetare finanțată prin proiectul „MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și post-doctorală”, cod contract POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

¹ Piotr Ivanovici Rückman, consul general al Rusiei la București între 1835-1839.

² BAR, Arhiva Alexandru Ghica Voievod, Acte III, f. 315 (Rückman către Alexandru Ghica, 17 iulie 1837, București).

³ *Ibidem*.

⁴ APR, tom VII, partea I, *Obicinuita Obștească Adunare a Țerei Românești*, legislatura II, sesiunea I (IV) – 1837, București, Imprimeria Statului, 1896, Anexa 54, p. 525-528.

⁵ Textul acestui paragraf este următorul: „Toate dispozițiile de amărunturi ce se vor fi făcut într-acest chip în curgerea ocupației provinciei de către oștirile Curții Rosiei vor avea putere de pravilă și se vor privi ca o parte din Regulamentul Organic de mai sus. În viitorime, orice modificare ce ar voi să facă mai în urmă

schimbare adusă Regulamentului nu este valabilă decât „după o înadins dezlegare a Înaltei Porți și cu priimirea Rosiei”. Despre acest articol comisia afirmă că reprezintă o modificare adusă la „bazurile” Regulamentului, sugerând introducerea în text a unei mențiuni care să lămurească tipologia schimbărilor care trebuiesc supuse aprobării celor două Curți⁶.

Aflând de scrisoarea primită de Alexandru Ghica pe 17 iulie (st.v.), prin care era sfătuit să pună capăt dezbaterilor din Adunare cu privire la Regulamentul Organic, episcopul de Buzău, Chesarie, prezidează o „ședință extraordinară” reunită a doua zi, duminică⁷. Fiind în afara uzanțelor de convocare a ședințelor Adunării, dezbaterile din 18 iulie au fost justificate de Neofit de Râmnic prin nevoia de a grăbi lucrările pe această temă, în condițiile în care nu mai era mult timp până la închiderea sesiunii⁸. Jurnalul acestei ședințe nu s-a păstrat⁹ și este foarte posibil – date fiind circumstanțele „extraordinare” în care s-au reunit deputații care nu reușeau să facă cvorum¹⁰ – nici să nu fi existat unul. De fapt, întâlnirea avea rolul de a pregăti un răspuns la ceea ce se aștepta să urmeze, astfel că trecerea raportului în registrele Adunării nu a respectat regulile în vigoare: el nu era propus de o comisie pentru a fi discutat și adoptat în plen, ceea ce nu era posibil din moment ce numărul necesar de deputați nu era atins. Cel mai probabil, semnatarii raportului au fost și singurii membri prezenți¹¹.

Analizându-se raportul Comisiei de revizie, s-a observat că paragraful ce atenta la autonomia țării nu se afla în Regulamentul tipărit și folosit în timpul „vremelnicei Rosești oblăduiri”, încercând o demonstrație ale cărei argumente, cu privire încălcarea dreptului de autonomie recunoscut prin Tratatul de la Adrianopol și prin hătișeriful publicat la urcarea pe tron a lui Alexandru Ghica¹², se vor regăsi și în *Actul pentru unire și independență*, redactat de Partida Națională în noiembrie 1838. I. C. Filitti face o confuzie, afirmând că acest raport este trimis domnitorului la 18 iulie¹³: într-adevăr, textul este semnat de 25 de deputați, însă a rămas netrimis¹⁴, eroare preluată și de Constantin Vlăduț care, pe de altă parte, vede în ofisul domnesc un răspuns la ședința „extraordinară” din aceeași zi¹⁵.

Domnul în Regulamentul Organic nu se vor putea înființa și a se pune în lucrare decât după o înadins dezlegare a Înaltei Porți și cu priimirea Rosiei” (*ibidem*, p. 528).

⁶ Membrii Comisiei propun adăugarea specificației „la bazuri”, imediat după cuvântul „modificație” (*ibidem*).

⁷ În timpul sesiunii din 1837, s-a hotărât ca ședințele Obșteștii Obișnuitei Adunări a Țării Românești să se țină marțea, joia și sâmbăta (*ibidem*, p. 4).

⁸ BAR, Arhiva Alexandru Ghica Voievod, Acte III, f. 318 (Alexandru Ghica către Rückman, 24 iulie 1837, București).

⁹ În orice caz, în *Analele Parlamentare* apare publicat doar raportul semnat de cei 25 de membri. (anexa nr. 54 A, p. 528-530).

¹⁰ BAR, Arhiva Alexandru Ghica Voievod, Acte III, f. 318 (Rückman către Alexandru Ghica, 22 iulie 1837, București).

¹¹ Semnatarii au fost: episcopul Chesarie de Buzău, Constantin Gr. Ghica, Pană Costescu, Mihail Comescu, Emanuil Băleanu, Nicolae Filipescu, C. Comescu, Gr. Grădișteanu, Grigore R. Filipescu, Ioan Filipescu, Ion Câmpineanu, Alexandru Nenciulescu, Grigore Cantacuzino, A. N. Filipescu, Nicolae Brăiloiu, G. Coțofeanu, C. Herescu, maiorul Popescu I-ii, D. Fălcoianu, C. Faca, N. C. Izvoranu, C. Zătreanu, C. Brătianu, Dimitrie Urieanu și Ioan C. Roset (*APR*, tom VII, partea I, p. 530).

¹² Un fragment din acest document este citat în raportul din 18 iulie: „Domnii vor întocmi slobod toate pricinile din lăuntru ale Prințipaturilor lor, sfătuindu-se cu ale lor divanuri, fără însă a aduce nici o vătămare drepturilor ce s-au chezășit acestor două țări prin deosebite tractaturi sau hătișerifuri” (*ibidem*, p. 529).

¹³ I. C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic 1834-1848*, București, Edițiunea Academiei Române, Librăria Socec, 1915, p. 50.

¹⁴ O însemnare a episcopului de Râmnic, Neofit, atestă acest fapt (*APR*, tom VII, partea I, p. 530).

¹⁵ Constantin Vlăduț, *Ion Câmpineanu*, București, Editura Științifică, 1973, p. 116-117.

Faptul că domnitorul s-a conformat indicațiilor consulului rus și a trimis Adunării un ofis prin care și-l retrace pe cel din 27 iunie 1836¹⁶ (ce invita deputații să verifice dacă adaosurile aduse Regulamentului erau conforme cu fundamentele sale), provocând încetarea oricăror dezbateri pe această temă, a constituit preambulul furtunoasei ședințe din 21 iulie 1837, care a dus la suspendarea lucrărilor Adunării. Ofisul domnesc s-a citit în plen pe 20 iulie și a fost întocmit ca urmare a notei consulului rus, din 17 iulie¹⁷. Ignorând ofisul domnesc, o parte din membrii Adunării reiau dezbaterile ce le fuseseră interzise și redactează un raport de răspuns, cu argumentele celui din 18 iulie. Discuțiile au degenerat în vociferări tumultuoase, care apar în relatările unor contemporani. Reacționând la tonul autoritar prin care Barbu Știrbei, proaspăt logofăt al dreptății, care acuza Adunarea că își depășise atribuțiile discutând chestiuni ce nu erau de competența sa, Ioan Filipescu îi striga că ar merita să fie spânzurat de cordonul roșu cu care Curtea Protectoare îl decorase, iar Ion Câmpineanu îl invită să țină cont că nu se adresează unor cai, aluzie la unul din bunicii lui Știrbei, care se ocupase cu negustoria de cai la Craiova¹⁸.

S-a propus supunerea la vot a raportului și, cu toate protestele membrilor Sfatului Administrativ aflați în sală, din cei 32 de deputați prezenți, 24 l-au votat, trei au fost împotriva și cinci s-au abținut¹⁹. Raportul, pe care 21 de deputați și-au pus semnătura²⁰, a fost votat în ciuda ordinului de evacuare a sălii, ce întărea declarația de închidere a sesiunii, făcută de Mihail Ghica, marele vornic²¹. Unii deputați au fost chiar împiedicați să părăsească incinta până după „balotarisire”²². Șase din cei 25 de semnatori ai raportului din 18 iulie și-au schimbat poziția sau au absentat: patru deputați din colegiul boierilor de rangul I – vornicul Pană Costescu, hatmanul Nicolae Filipescu, aga Grigore R. Filipescu, colonelul Constantin Herescu – și doi deputați de județ – paharnicul Gheorghe Coțofeanu (Romanai), colonelul D. Fălcoianu (Brăila); în plus, căminarul Ioan Otetelișanu (Vâlcea), absent la ședința din 18 iulie, se alătură demersului colegilor săi. Neavând la dispoziție o listă cu deputații prezenți la ședința din 21 iulie, sunt dificil de stabilit motivele pentru care cei șase nu se numără printre semnatori. Însă pentru Gheorghe Coțofeanu, a cărui prezență la ședința din 18 iulie poate părea surprinzătoare, motivele pentru care la 21 iulie absentează sau refuză să își pună semnătura pe amintitul raport sunt ușor de intuit.

Fiind ocârmuitor al județului Romanai, avusese unele probleme în a fi validat deputat, în primul rând din cauza unui protest adresat marelui vornic de boierii orașului Caracal²³. Principalele argumente aduse împotriva legitimității alegerii sale erau legate de faptul că nu avea o proprietate cunoscută în acel județ și că mai chemase la vot „fețe

¹⁶ APR, tom VII, partea I, p. 530 (anexa nr. 54 B, 18 iulie 1837).

¹⁷ Vezi nota 2.

¹⁸ J. A. Vaillant, *La Roumanie ou Histoire, Langue, Littérature, Orographie, Statistique des Romains*, tome II, Librairie de la Société de Géographie, Paris, 1844, p. 392. Vezi și M. Chopin, A. Ubcini, *Provinces Danubiennes et Roumaines*, seconde partie, *Provinces d'origine Roumaine. Valachie, Moldavie, Bukovine, Transylvanie, Bessarabie*, Paris, Editeurs Firmin Didot Frères, Fils et Cie, 1856, p. 153.

¹⁹ APR, tom VII, partea I, p. 43.

²⁰ Episcopul de Râmnic Neofit (președintele Adunării), episcopul de Buzău Chesarie, Constantin Gr. Ghica, Mihail Cornescu, Emanuil Băleanu, C. Cornescu, Alexandru Nenciulescu, Gr. Grădișteanu, Ion Câmpineanu, Ioan Filipescu, Ioan Otetelișanu, maiorul A. Popescu I-iu, Grigore Cantacuzino, A. N. Filipescu, Ioan C. Roset, N. Brăiloiu, C. Brătianu, C. Zătreanu, Dimitrie Urieanu, C. Faca, N. C. Izvoranu (*ibidem*, p. 532).

²¹ BAR, *Alexandru Ghica Voievod*, Acte III, f. 318.

²² *Ibidem*, f. 317.

²³ APR, tom VII, partea I, anexa 36 G, p. 60.

fără cădere”, precum serdarul Petrache Obedeanu, președintele judecătoriei aceluși ținut, „șezător acolo numai vremelnicește”, praporgicul Drăghicean Fărcășanu, nevârstnic, și pe Bănică sin slugerul Diclescu, cu locuința în județul Vâlcea²⁴. Când aceste probleme, existente și în alte părți, sunt discutate în comisia de verificare a titlurilor deputaților, Coțofeanu mărturisește că îi chemase pe aceștia la vot după cum „a văzut că s-a făcut și pe la alte județe unora din boierii locuitori în orașul Caracal și cu proprietate la județele ce s-au chemat”. Membrii Comisiei treceau cu ușurință peste cazul său, pe motiv că „vremea nu iartă a se desluși acum toate după cuviință, nefiind nici reclamanții de față”²⁵.

Într-un caz similar, la deputăția județului Prahova, candidatul ales, paharnicul Constantin Ștefănescu, și el ocârmuitor al județului, fusese invalidat. Pentru alegerea deputatului de Prahova s-a dus o luptă crâncenă între domnitor și Ion Câmpineanu. Inițial, candidatul domnitorului a câștigat-o, folosindu-se de avantajul pe care i-l oferea funcția de ocârmuitor, care îl plasa în poziția de președinte al comisiei de alegeri a județului. În cele din urmă, comisia pentru verificarea titlurilor deputaților, din care făcea parte și Emanuil Băleanu, l-a invalidat²⁶, fiind ales clucerul Grigore Cantacuzino: pentru el, Ion Câmpineanu și Emanuil Băleanu duseseră o adevărată campanie electorală printre alegătorii din județ²⁷.

Prezența lui Gheorghe Coțofeanu printre semnatarii raportului netrimis, acela de la 18 iulie, și participarea sa la ședință se explică prin faptul că avea „misiunea” de a-l informa pe domnitor despre desfășurarea dezbaterilor. De această „datorie” se achită „preaplecat” în mai multe rânduri. Spre sfârșitul aceluiași an, de exemplu, aduce la cunoștința domnitorului „vorbele” unor oameni însemnați ai logofătului Știrbei, care erau siguri că stăpânul lor va lua curând domnia²⁸. Numai așa putea domnitorul să ofere informații detaliate ale ședinței din 18 iulie consulului rus²⁹.

Unii istorici analizează explicațiile pe care Alexandru Ghica le dă lui Rückman și concluzionează că domnitorul, „din sentimente patriotice”³⁰ și „spre a salva poziția țării”³¹, a încercat să diminueze importanța opoziției; de aceea ar fi prezentat grupul semnatarii acestui raport ca fiind unul de conjunctură, reducând numărul celor care au luat parte activ³². Firește că s-a apelat la „câștigarea” voturilor, însă demersul nu a aparținut unui cerc restrâns și izolat, al unor ambițioși, cum voia Alexandru Ghica să îl facă să pară, pentru a plasa responsabilitatea dezordinilor din Adunare în primul rând pe Ion Câmpineanu, pe care încearcă să îl discrediteze³³.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p. 62.

²⁷ Enervat de acțiunile celor trei, Alexandru Ghica îi scrisese consulului rus sugerând trimiterea lor în fața tribunalului spre a fi judecați pentru „manevrele și insinuările reprehensibile” prin care îi manipulasă pe electori (BAR, Arhiva Alexandru Ghica Voievod, Acte III, f. 288, Rückman către Alexandru Ghica, 10 ianuarie 1837, București). Cei doi obținuseră voturile unor mari proprietari pentru candidații lor din mai multe județe, spunându-le că domnul și guvernul său, la sugestia Rusiei, vor să elimine indemnizațiile acordate pentru pierderea dreptului de a avea scutelnici, eliberând totodată robii țigani fără compensații pentru proprietarii lor; pe când candidații susținuți de ei promiteau că nu vor accepta nici cea mai mică lezare a drepturilor boierești (*ibidem*, f. 406, Alexandru Ghica către Rückman, 1 iulie 1838, București; și f. 409, Alexandru Ghica către Kisselev, 7 iulie 1838, București).

²⁸ *Ibidem*, f. 361 (Gheorghe Coțofeanu către Alexandru Ghica, 20 decembrie 1837, Craiova).

²⁹ *Ibidem*, f. 318.

³⁰ Constantin Vlăduț, *op. cit.*, p. 115.

³¹ Apostol Stan, *Protectoratul Rusiei asupra Principatelor Române. 1774-1856. Între dominație absolută și anexiune*, București, Editura Saeculum, 1999, p. 104.

³² BAR, Arhiva Alexandru Ghica Voievod, Acte III, f. 318.

³³ *Ibidem*.

După încheierea sesiunii Adunării, consulul general rus a plecat la Constantinopol³⁴, pentru a se întoarce pe 6/18 mai 1838, însoțit de Nicolae Aristarchi, capuchehaie în capitala otomană. Aristarchi venea să citească firmanul sultanului prin care se impunea adoptarea noii forme a Regulamentului Organic³⁵, iar domnitorul era somat să exprime nemulțumirea Porții față de atitudinea celor 21 de semnatari ai „anaforalei ilegale”³⁶. Puși în fața unei asemenea situații, „membrii opoziției” s-au reunit pentru a hotărî cum să reacționeze, s-a discutat și posibilitatea demisiei *in corpore* din Adunare. Însă, datorită negocierilor duse de Emanuil Băleanu, secretar al Adunării, s-a hotărât – și pentru că sfaturile lui Colquhoun³⁷ și Châteaugiron³⁸ îndemneau la un compromis³⁹, cu acordul tacit al domnitorului – ca „supunerea să vie din ascultare față de firman”⁴⁰.

În perioada următoare, acest gen de adunări „prelungite până noaptea târziu” au avut loc aproape zilnic în casele vornicului Mihai Cornescu și ale agăi Ioan Filipescu (deputați aleși de colegiul boierilor de rangul I). Participau, pe lângă Ion Câmpineanu și Constantin Faca, și alți semnatari ai anaforalei⁴¹. Discuțiile gravitau în jurul firmanului, ale drepturilor țării și a validității lucrărilor Adunării în sesiunea ce tocmai se încheiasă⁴², proiectându-se redactarea unor memorii împotriva administrației lui Alexandru Ghica⁴³.

Félix Colson și Pactul fundamental de uniune frățească, federativă și indisolubilă (martie 1837)⁴⁴

Aflat la Viena în momentul plecării lui Ion Câmpineanu către Constantinopol, Alexandru Ghica era sfătuit de ambasadorul rus în Austria, Dmitri Tatișcev, să-și grăbească întoarcerea la București, pentru a combate „intrigile” acestui boier împotriva administrației sale⁴⁵. Fusese informat, cu acest prilej, despre un document pe care Ion Câmpineanu îl avea în posesia sa, din cauză că îl împuternicea să acționeze în numele compatrioților, însă conținutul și semnatarul actului erau încă un mister⁴⁶.

Deși știa că, de la București, consulul britanic îi dăduse o scrisoare de recomandare pentru lordul Ponsonby⁴⁷, domnitorul încearcă să-l liniștească pe Rückman,

³⁴ I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 56.

³⁵ ANIC, Colecția Microfilme Anglia, rola 317, f. 331 (Colquhoun către Palmerston, 22 mai 1838 st.n., București).

³⁶ Rückman le-a adresat public observații severe acestora (*ibidem*, f. 331v.; vezi și I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 57).

³⁷ Robert Gilmour Colquhoun a fost consul, consul general și apoi agent diplomatic la București între 1834 și 1859.

³⁸ Hippolyte de Châteaugiron (1774-1848), consulul Franței la București între august 1837 și iulie 1839. A fost înlocuit cu Adolphe Étienne Billecocq (1800-1874), consulul între 1839 și 1846.

³⁹ Radu R. Florescu *The Struggle Against Russia in the Romanian Principalities: A Problem in the Anglo-Turkish Diplomacy, 1821-1854*, ediția a II-a revizuită, Iași, The Center for Romanian Studies, 1997, p. 185.

⁴⁰ ANIC, Colecția Microfilme Anglia, rola 317, f. 337 (Colquhoun către Palmerston, 23 mai 1838 st.n., București). Vezi și Constantin Vlăduț, *op. cit.*, p. 124.

⁴¹ BAR, Arhiva Alexandru Ghica Voievod, Acte III, f. 406.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, f. 409.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 298.

⁴⁵ Ion Varta, Tatiana Varta, *Moldova și Țara Românească în timpul domniilor regulamentare. Documente inedite din arhivele din Federația Rusă, Ucraina și R. Moldova*, Chișinău, Editura Cartdidact, 2002, p. 96 (Rückman către Nesselrode, 19 martie 1839, București).

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ John Ponsonby, ambasador al Marii Britanii la Constantinopol în perioada 1832-1841.

mărturisindu-și îndoiala în reușita acțiunii „diplomatie”. Se baza pe faptul că marchizul de Châteaugiron îl prezentase pe Câmpineanu amiralului Roussin⁴⁸ și Ministerului de Externe francez drept un om „ruinat, depreciat, fără autoritate, privit cu puțină considerație în țară”, un intrigant care face dintr-o „schiță de proiect” un instrument pentru „pasiunile și ideile sale excentrice”⁴⁹. Atitudinea consulului francez, contrară tuturor opiniilor exprimate în istoriografia noastră de până acum, se explică prin reacția membrilor Partidei Naționale după concedierea lui Félix Colson⁵⁰ (1804-1870) la cererea lui Alexandru Ghica⁵¹. Ruptura dintre Partida Națională și consulul francez se produsese în 1838, la mijlocul lunii august, când, destul de brusc, Châteaugiron îl eliberase din serviciul consulatului, unde îi servea drept secretar⁵². La această dată, Colson era deja apropiat al Partidei Naționale, participând la redactarea „notelor și protestelor” sale⁵³. Activ în spațiul public, tânărul francez disemina idei „subversive”, învățând „tineretul” să adopte „lecția insubordonării și dezordinii”⁵⁴; dar se făcuse „respingător” domnitorului mai ales prin articolele îndreptate împotriva administrației sale, pe care le publica în ziarul francez „Le National”⁵⁵.

Faptul că Châteaugiron cedase la cererea domnitorului și se descotorosise de serviciile lui Colson – fără să-i ceară să părăsească țara, așa cum Alexandru Ghica ar fi vrut⁵⁶ –, devenit foarte „vizibil” în spațiul public, are o motivație care trece dincolo de acordarea unui favor sau de dorința de a-și îmbunătăți relația cu domnitorul. Consulul acționa în virtutea unor strategii ale politicii externe franceze, care nu-i permiteau să se implice în viața politică din Principate, transformându-l în simplu observator, cu misiunea de a-l apropia pe domnitor de „cei mai sus plasați dintre supușii săi”⁵⁷. De asemenea, atitudinea Franței în chestiunea orientală în această perioadă este una de expectativă, fără a se angaja „direct”, așa cum a făcut-o Marea Britanie, în contracararea influenței rusești asupra Imperiului Otoman. De altfel, în criza generată de acțiunile lui Mehmed Ali în Egipt, cele două puteri apusene se situau, deși nu în mod deschis, pe poziții opuse⁵⁸.

Totuși, ruptura dintre consul și secretarul său avea și explicații care țineau de viziunea proprie a marchizului de Châteaugiron asupra chestiunii orientale, manifestate printr-o linie de conduită diferită de cea a lui Colquhoun și chiar de aceea a consulului

⁴⁸ Albin Reine Roussin, ambasadorul Franței la Constantinopol în perioada 1832-1839.

⁴⁹ Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 97.

⁵⁰ Venise în Țara Românească în 1837 cu marchizul de Châteaugiron („Le National” din 2 octombrie 1838, *apud* Vasile Haneș, *Formarea opiniei franceze asupra României*, vol. I, Craiova/București, Scrisul românesc, 1929, p. 176).

⁵¹ ANIC, Colecția Microfilme Anglia, rola 9, vol. 336 (1838), f. 128v. (Colquhoun către Palmerston, 21 august 1838 st.n., București, confidențial).

⁵² *Ibidem*, f. 128.

⁵³ *Ibidem*. Au existat „voci” care afirmau că Félix Colson se alăturase Partidei Naționale pentru a trăi pe cheltuiala lui Ion Câmpineanu (Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 102).

⁵⁴ ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 7, pachet XVII, c. 504 (Alexandru Ghica către Châteaugiron, 7 septembrie 1838, București, confidențial).

⁵⁵ ANIC, Colecția Microfilme Anglia, rola 9, vol. 336 (1838), f. 128.

⁵⁶ ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 7, pachet XVII, c. 506.

⁵⁷ *Documente privitoare la istoria românilor*, colecția Eudoxiu de Hurmuzaki, XVII, *Correspondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1825-1846)*, publicate de Nerva Hodoș, București, 1913, p. 701 (Châteaugiron către Molé, ministrul francez al Afacerilor Străine, 7 mai 1838).

⁵⁸ Pentru mai multe detalii cu privire la implicarea marilor puteri în chestiunea egipteană, vezi Roderic H. Davison, *Ottoman Diplomacy and its Legacy*, în *Imperial Legacy. The Ottoman Imprint on the Balkans and the Middle East*, edited by L. Carl Brown, New York, 1996, p. 174-202, și Codrin-Valentin Chirica, *Anglia și Chestiunea Orientală 1830-1900*, Iași, Editura Helios, 1999, p. 41.

francez de la Iași, Bertrand Huber⁵⁹. Lipsa lui de experiență politică („son inexpérience des affaires”) este sesizată de Rückman⁶⁰ dar și de Huber, care ignoră indicațiile de la București cu privire la „intrigantul” Félix Colson. Mai mult chiar, încearcă să folosească „zelul” tânărului francez, oferindu-i tot sprijinul său în culegerea de informații statistice despre Moldova, pentru a le prezenta apoi Ministerului Afacerilor Străine din Franța⁶¹. Tocmai din acest motiv – pentru a informa Ministerul în legătură cu situația Principatelor! –, în perspectiva plecării sale prin Constantinopol către Franța, împreună cu Ion Cămpineanu, îl pune pe Colson în legătură cu Desages, director în Ministerul Francez al Afacerilor Străine. Decizie pe care avea să o regrete mai târziu, dată fiind activitatea publicistică a lui Colson din vara anului 1839, când, angajat într-o „misiune” pentru care Huber nu-l autorizase, dădea publicității o serie de informații ce trebuiau să rămână secrete⁶².

Pentru înțelegerea pe care o găsește la consulul francez, domnitorul îi mulțumește public și îl vizitează la consulat, ceea ce nu mai făcuse de când cu „afacerea Marsille”, când relațiile dintre cei doi se răciseră foarte mult⁶³. Din acest moment, relațiile Partidei Naționale cu Châteaugiron se deteriorează, unii membri ai acelei grupări politice mărturisindu-i consulului britanic hotărârea de a nu-l mai vizita, deoarece își pierduseră încrederea în el pentru că cedase în fața demersurilor domnitorului de a-l câștiga, într-o perioadă dificilă pentru ei⁶⁴.

Reacția Partidei Naționale a venit prompt, încercând să lovească public în imaginea lui Alexandru Dimitrie Ghica. Prilejul îi era oferit de manifestațiile organizate cu ocazia onomasticii domnitorului, la 30 august 1838. După oficierea unui *Te Deum* în catedrala mitropolitană, în prima parte a zilei, seara orașul a fost iluminat și teatrul a fost deschis (gratuit) publicului pentru vizionarea unei piese jucate în cinstea domnitorului⁶⁵. Textul piesei de circumstanță, naiv și extrem de laudativ – după cum mărturisește unul dintre spectatori (Robert Colquhoun)⁶⁶ –, fusese scris de doi „profesori francezi”, Bevelot și Storhaz⁶⁷. Cu această ocazie, Félix Colson, care nu avea nici un venit oficial după ce fusese eliberat din serviciul de la consulat, oferea actorilor 100 de ducați (o sumă mare la acea vreme, ținând cont de faptul că ducatul era o monedă din aur⁶⁸) pentru a lipsi de la reprezentarea din ziua sărbătorii⁶⁹. Scandalul este evitat numai datorită scrisorii pe care unul din autori, Storhaz, o trimite unui secretar al domnitorului. Îl informa de amenințările și injuriile care tulburaseră comunitatea franceză din București, după ce se aflase despre propunerea lui Colson, care a

⁵⁹ *Documente privitoare la istoria românilor*, colecția Eudoxiu de Hurmuzaki, XVII, p. 724 (Huber către Molé, 10 ianuarie 1839).

⁶⁰ Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 113 (Rückman către Nesselrode, 20 aprilie 1839).

⁶¹ *Documente privitoare la istoria românilor*, colecția Eudoxiu de Hurmuzaki, XVII, p. 724.

⁶² ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 11, pachet XXXV, c. 152 (Huber către Desages, 1 septembrie 1839).

⁶³ ANIC, Colecția Microfilme Anglia, rola 9, vol. 336 (1838), f. 128v.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 7, pachet XVII, c. 503 (Cateaugiron către Molé, 20 septembrie 1838 st.n., București).

⁶⁶ ANIC, Colecția Microfilme Anglia, rola 9, f. 133 (Colquhoun către Palmerston, 20 septembrie 1838 st.n., București).

⁶⁷ ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 7, pachet XVII, c. 503.

⁶⁸ În această perioadă, în Principate circulau trei tipuri de ducați de aur: austrieci, ungurești și olandezi (Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. 1, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 113).

⁶⁹ ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 7, pachet XVII, c. 503.

recunoscut-o deschis, dar a negat că ar fi avut complici⁷⁰. În lipsa unor mărturii suplimentare, este dificil de stabilit proveniența exactă a banilor, în cazul în care francezul avea într-adevăr 100 de ducați. Ținând însă cont de momentul ales și de contextul politic din vara lui 1838 – Adunării i se impusese prin firman să adopte noul text al Regulamentului Organic, ce conținea și „articolul adițional”, domnitorului dându-i-se „mână liberă” în pedepsirea celor care provocau tulburări în Adunare –, tentativa lui Colson este mai mult o manevră politică, menită să lovească în imaginea publică a domnitorului și mai puțin o răzbunare politică împotriva celui care îi provocase concedierea.

Întors la București, domnitorul demarează o anchetă pentru a afla mai multe detalii despre demersurile lui Câmpineanu. În martie 1839, investigațiile produsese deja unele informații, destul de îndoielnice, cu privire la scopurile „conspirației”. Fuseseră obținute de un subofițer al miliției valahe de la un oarecare Ioniță, ce se pretindea apropiat al lui Câmpineanu⁷¹. Se aflase că principalul obiectiv al acțiunii era înlăturarea protectoratului rusesc, însă Alexandru Ghica – domnitorul conducea personal ancheta – amâna luarea unor măsuri ferme până în momentul descoperirii depozitarului documentelor relative la această „asociație”⁷². În mijlocul tuturor incertitudinilor și al agitației anchetei, consulul francez din București, care atribuia intrigilor lui Félix Colson unele „neplăceri” în relația sa cu ambasadorul francez de la Constantinopol, îi mărturisea domnitorului că fostul său secretar era la curent cu unele activități subversive îndreptate împotriva administrației lui Ghica; la acest moment îi părea a fi mult mai extinse și mai serioase decât crezuse în trecut⁷³. La cererea domnitorului, Châteaugiron îi promitea că îi va aduce un document primit de la secretarul său cu puțin timp înainte de a-l concedia, referitor la existența unei „societăți secrete”, a cărei misiune era schimbarea situației politice din provinciile situate în stânga și dreapta Dunării⁷⁴. Acest document era un fel de proiect de „tratată național”, conținând doar două articole clare și concise, redactate parcă pentru a fi citite și înțelese cu ușurință; ele susțineau o uniune între „națiunea slavă” de pe partea dreaptă a Dunării de Jos, reprezentată de Serbia, cu „româno-moldovenii” din stânga fluviului.

În opinia noastră, textul pare dinadins pregătit pentru a trece prin cât mai multe mâini. Are un caracter masonic și mobilizator prin salutul „forță și unire” („force et union”) adresat „fraților prezenți și viitori”, la sfârșitul lunii martie a anului 1837, punând totul sub auspiciile „de l’Etre Créateur de l’univers”⁷⁵. Cei doi semnatari, „reprezentanți supremi”⁷⁶ ai celor două națiuni, jură în fața lui Dumnezeu și „sur le livre de sa haute sagesse” că vor lucra cu feroare pentru *eliberare și regenerarea drepturilor politice și civile, pentru independența națiunilor lor* și își vor oferi ajutor reciproc pentru a-și atinge țelul, chiar punându-și în pericol viața și bunurile. Se îndatorau, de asemenea, să depună „toate eforturile” pentru „a angaja toate resursele și *forțele armate naționale* pentru cucerirea libertății fraților mai puțin norocoși”, urmând ca statele

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ Vezi rapoartele lui Rückman către Nesselrode pe această temă, în Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 106-108 (martie 1839), 111-114 (20 aprilie 1839), 114-115 (30 aprilie 1839).

⁷² *Ibidem*, p. 112.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Cornelia Bodea îi identifică pe Miloș Obrenović și Alexandru Ghica ca fiind cei doi semnatari, o ipoteză greu de dovedit, mai ales că nu sunt indicii că ar fi fost inițiați în tainele masoneriei (Cornelia Bodea, *Fața secretă a mișcării prepașoptiste române*, București, Editura Academiei Române, 2004, p. IX).

componente ale confederației să fie „republică sau monarhie, electivă de trei sau cinci ani, dar constituțională”⁷⁷.

În articolul al II-lea, jurământul făcut în fața lui Dumnezeu și pe „cartea înaltei sale înțelepciuni” din primul articol este cumva „girat” de unul făcut în prezența „Suveranului Mare Maestru”, fondator al „Fraternității Confederative” în chestiune. La fel de interesantă este angajarea celor doi reprezentanți în respectarea „drepturilor sacre ale omului liber”, așa cum au fost ele statuate în charta confederativă, emanată de *Consiliul Suprem al Fraternității Eliberatoare*. Tocmai în această dualitate a jurământului credem că rezidă argumentul care arată menirea „publică” a documentului, în care elemente masonice „coexistă” cu unele specifice „frățiilor” boierești⁷⁸. Pactul dobândește astfel un caracter aparte, ușor contradictoriu, în sensul că nu poate fi catalogat drept pur masonic, dar nici ca document de consacrare a unei „frății” boierești. În viziunea noastră, „publicitatea” sa se extindea la nivelul membrilor „prezenți și viitori” ai Partidei Naționale, având rolul de a prezenta principiile pentru îndeplinirea cărora „reprezentanții supremi” juraseră să lucreze, indiferent de riscuri, pe „Evanghelie, pe sfânta cruce și pe sabia de onoare” în fața unui Suveran Mare Maestru, și de a crea solidarități față de proiect.

Pactul, datat martie 1837⁷⁹, era o copie făcută chiar de Colson după documentul original, care, după ce fusese semnat de cele două persoane „luminate și bine intenționate”, era închis și sigilat într-o cutie de plumb, apoi îngropat la rădăcinile unui arbore mare dintr-o pădure, în așteptarea circumstanțelor potrivite pentru îndeplinirea obiectivelor sale⁸⁰. Privind dincolo de „elementele” masonice, o analiză comparativă a ideilor enunțate în cele două articole cu cele înscrise de membrii Partidei Naționale în *Actul de unire și independență* poate să releve unele puncte comune. Asemănarea ideilor este continuată și în jurământul semnatarilor actului din noiembrie 1838, făcut de fiecare „pă Sfânta Evanghelie și față cu un episcop”, că „dă astăzi își vor jârfti viața și starea lor” pentru „independența nații” lor⁸¹. De asemenea, ideile trecute în pact prezintă unele asemănări și cu cele înscrise în documentele „conjurației confederative”, care propunea constituirea unei frății politice de patrioți, ce se revolta contra protectoratului rusesc, insistând la „curțile Angliei, Franței, Austriei și Prusiei” pentru a obține „garanția colectivă” a acestor puteri⁸²; aceeași „conjurație confederativă” menționa și posibilitatea unei uniuni cu Țara Românească și Serbia, pentru ca „aceste trei principate să se constituie într-o confederație precum aceea din Germania”⁸³.

⁷⁷ Articolul I (BAR, Arhiva Alexandru Ghica Voievod, Acte III, f. 298).

⁷⁸ Pentru o analiză a acestei forme de solidaritate, vezi Cristian Ploscaru, *Originile „partidei naționale” din Principatele Române*, I, *Sub semnul „politicii boierești”*, cuvânt înainte de Mihai Cojocariu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, p. 513-531.

⁷⁹ Documentul, aflat în copie la BAR, Arhiva Alexandru Ghica Voievod, Acte III, f. 298, și la ANIC, fond Ghica Alexandru, dosar 20, este datat martie 1837. O a treia copie a actului, identificată în Arhiva de Politică Externă a Imperiului rus și publicată în Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 91, este datată martie 1838.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 113.

⁸¹ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturisiri*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 120.

⁸² Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 221 (Documentele „conjurației confederative” confiscate în timpul arestării lui Leonte Radu, Văleni, septembrie 1839).

⁸³ *Ibidem*.

Demersurile Partidei Naționale și politica Marii Britanii în Principate

În august 1838, se produsese o ruptură între membrii Partidei Naționale și consulul francez Châteaugiron. În consecință, cel din urmă îl prezenta superiorului său de la Constantinopol pe Ion Câmpineanu într-un mod foarte defavorabil, plasând demersurile sale în zona intereselor și pasiunilor personale. După acest moment, Châteaugiron încetează să se mai bucure de încrederea membrilor Partidei Naționale, care vor găsi, în perspectiva demersurilor diplomatice proiectate încă din vara anului 1838 – în vederea convingerii guvernelor Franței și Marii Britanii să își ofere sprijinul pentru schimbarea situației politice a Principatelor, după principiile enunțate în cele două documente⁸⁴ –, „aliați” în consulul britanic de la București și în cel francez de la Iași.

Robert Colquhoun a fost numit consul la București în 1834⁸⁵. Totodată, reprezentantul guvernului Marii Britanii în această zonă era numit direct de Foreign Office, și nu prin ambasada de la Constantinopol, așa cum fusese practica obișnuită până atunci⁸⁶. Respectivul amănunt poate să releve o re poziționare a politicii britanice în Principate, în noul context internațional generat de Tratatul de la Adrianopol (14 septembrie 1829) – prin care Rusia își institua protectoratul asupra celor două Principate –, dar mai ales de acela de la Unkiar Iskelessi⁸⁷.

Succesiunea rapidă a evenimentelor în prima criză egipteană⁸⁸ îl surprinsese pe Palmerston⁸⁹ nepregătit⁹⁰. Pusă în fața unei situații în care Rusia își sporea considerabil influența asupra Înaltei Porți, politica externă a Marii Britanii – unde rusofobia era în creștere, în special în cercurile liberale – s-a orientat prompt spre combaterea amenințării expansionismului rusesc, devenind, în același timp, foarte ostilă față de cel care generase noile schimbări, Mehmed Ali. Astfel, principalele direcții urmate din 1833 până în 1839 au fost, în primul rând, determinate de eforturile pentru evitarea reînnoirii Tratatului de la Unkiar Iskelessi (ce expira în 1841) și de nevoia de a menține

⁸⁴ *Act de unire și independență* (1/13 noiembrie 1838) și *Osăbitul act de numirea suveranului tuturor rumânilor* (5/17 noiembrie 1838).

⁸⁵ Radu R. Florescu, *op. cit.*, p. 179.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ Semnat la 8 iulie 1833, între Imperiul Otoman și Rusia, tratatul era unul de alianță defensivă – în vigoare pe o perioadă de opt ani, după care putea fi reînnoit –, ce sublinia dorința Rusiei de a asigura „permanența, menținerea și întreaga independență” a Imperiului Otoman, asigurându-i statutul de garant și protector ce-i permitea să intervină în situații de criză; și, ca un beneficiu în plus, Rusia mai obținuse și închiderea Strâmtoarelor pentru vasele de război ale singurelor puteri capabile de o intervenție rapidă – Franța și Marea Britanie (*The Map of Europe by Treaty; Showing the Various Political and Territorial Changes which Have Taken Place Since the General Peace of 1814*, by Edward Hertslet, vol. II, London, 1875, p. 926).

⁸⁸ În noiembrie 1831 trupele lui Mehmed Ali, pașa de Egipt, au invadat Siria. Până în mai 1832 cuceriseră deja orașele Gaza, Jaffa, Ierusalim, Haifa și Acra. Cu ajutorul emirului Bașir II al-Șihabi al Libanului, fiul său, Ibrahim, a reușit să ocupe și Sidonul, Beirutul, Tripoli și, în cele din urmă, Damascul; în bătălia decisivă de la Konieh, din 21 decembrie 1832, trupele otomane au fost înfrânte, iar Constantinopolul ar fi fost vulnerabil în fața armatelor egiptene dacă sultanul nu ar fi cerut asistența Rusiei, în lipsa unei poziții clare din partea Franței și Marii Britanii. Convenția de la Kutayeh, semnată la 14 mai 1833, pune capăt crizei oficializând importante concesii făcute de sultan lui Mehmed Ali și fiului său Ibrahim (*The European Concert in the Eastern Question. A Collection of Treaties and other Public Acts*, edited with introduction and notes by Thomas Erskine Holland, Oxford, 1895, p. 89; Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Volume II, Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808-1975*, Cambridge, Cambridge University Press, 1977, p. 33-34).

⁸⁹ Henry Temple, al treilea viconte Palmerston, Secretar al Foreign Office-ului între 1830-1834, 1835-1841 și 1846-1851.

⁹⁰ R. L. Baker, *Palmerston on the Treaty of Unkiar Skelessi*, în „The English Historical Review”, vol. 43, nr. 169 (ian., 1928), p. 85.

pacea între sultan și pașa de Egipt, descurajând implicarea ambelor părți în măsuri care ar fi putut duce la reluarea ostilităților⁹¹.

Revenind la Principatele Române, percepute, în toată această perioadă, de către consulul britanic – și implicit de guvernul său – ca parte integrantă a Imperiului Otoman, politica Foreign Office-ului trebuie analizată fără accente moralizatoare. Din investigațiile noastre, vom obține astfel o mai bună înțelegere a locului pe care problema românească l-a avut în politica marilor puteri, evitând etichetarea acestora de pe poziții naționale. Deși Robert Colquhoun era implicat în politica internă a Țării Românești, susținând eforturile lui Ion Câmpineanu și ale grupării acestuia, principala țintă a politicii sale era refacerea suzeranității otomane, în sensul contracarării influenței rusești. De beneficiile și importanța revenirii principatului la unica tutelă otomană încearcă deseori să-i convingă pe membrii Partidei Naționale⁹². De altfel, demersurile Marii Britanii dar și ale Franței, de susținere a unei identități naționale și politice a Principatelor, au continuat atât cât propriile interese politice și economice le-au permis⁹³.

Activitatea consulului britanic, privită din perspectiva politicii pe care guvernul său o duce în această perioadă față de Rusia, poate fi mai bine înțeleasă și plasată în contextul politic intern. Analiza corespondenței pe care o întreține cu Londra și Constantinopol, în perioada 1837-1840⁹⁴, relevă natura motivației pentru care Robert Colquhoun oferă Partidei Naționale ajutor concret, punându-i pe unii dintre membrii acestui grup politic în legătură cu superiorii săi și încercând să atragă atenția oamenilor politici britanici asupra pericolelor controlului strict al Rusiei asupra Dunării de Jos. Din numeroasele rapoarte consulare pe care le trimite în perioada pe care acest text o vizează, mai exact din modul în care se raportează la demersurile Partidei Naționale, devin evidente rațiunile pentru care îl ajută pe Ion Câmpineanu începând cu anul 1838. Dincolo de amicitia care-l lega de Câmpineanu⁹⁵, apropierea sa de Partida Națională s-a pliat pe direcțiile unei politici conduse de la Londra, urmărind contracararea influenței rusești asupra Imperiului Otoman, în creștere de la începutul deceniului⁹⁶.

În această politică, independența Principatelor Române, așa cum apare în cele două documente ale Partidei Naționale în noiembrie 1838, nu își găsea locul, susținerea eforturilor românești de emancipare fiind, din perspectivă britanică, o modalitate prin care autoritatea rusească în Principate putea fi înlăturată. Robert Colquhoun a fost capabil să susțină „cauza națională română” și să fie un apropiat al Partidei Naționale atât timp cât

⁹¹ *Ibidem*, p. 84. R. L. Baker publică o scrisoare a lui Palmerston către John Ponsonby (primul viconte Ponsonby, ambasador al Marii Britanii la Constantinopol între 1832 și 1841), din 6 decembrie 1833, care conține prima exprimare explicită a guvernului în privința intereselor britanice în Orient după evenimentele din 1833. Instrucțiunile pe care ambasadorul le primește la această dată explică politica următorilor șase ani în chestiunile legate de Imperiul Otoman (*ibidem*, p. 86-89).

⁹² ANIC, Colecția Microfilme Anglia, rola 9, volumul 336, 1838, f. 158v. (Colquhoun către Ponsonby, 5 noiembrie 1838, st.n., București); pe fondul unor agitații orchestrate de Rusia în Țara Românească împotriva tratatului comercial semnat la 16 august 1838, de Poartă cu Marea Britanie, consulul îi amintește ambasadorului britanic din Constantinopol de eforturile pe care, în numeroase rânduri, le făcuse pentru a-i convinge pe membrii Partidei Naționale „cât de mult era în interesul lor [ca români] să fie considerați ca parte din Turcia”; *ibidem*, rola 10, volumul 363, 1839, f. 24 (Colquhoun către Palmerston, 23 martie 1839 st.n., București). Vezi și Radu R. Florescu, *op. cit.*, p. 180.

⁹³ Emanuel Turczynski, *De la iluminism la liberalismul timpuriu. Vocile politice și revendicările lor în spațiul românesc*, traducere de Irina Cristescu, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000, p. 171.

⁹⁴ Identificată la ANIC, Colecția Microfilme Anglia, rolele 9, 10, 316, 317.

⁹⁵ În timp ce pentru Alexandru Ghica avea o profundă antipatie (ANIC, Colecția Microfilme Franța, rola 70, f. 37, *Moldavie et Valachie. 1828 à 1855. Mémoires et documents*).

⁹⁶ Cf. Codrin-Valentin Chirica, *op. cit.*, p. 41-43.

direcția urmată a fost una antirusă. Dar atunci când înlăturarea autorității turcești devenea o componentă la fel de importantă, precum a fost cazul în programul revoluționar de la 1848, britanicul s-a îndepărtat clar de „interesele românești”, împărtășind concepția lui Stratford Canning, conform căreia interesele economice și politice ale Marii Britanii în chestiunea orientală erau indisolubil legate de menținerea integrității Imperiului Otoman⁹⁷.

Însă, în 1838, atitudinea lui Palmerston față de adoptarea „articolului adițional” era congruentă, într-o oarecare măsură, cu aspirațiile Partidei Naționale, care, după acest moment, începe să-și îngroașe rândurile cu boieri de treapta a doua și a treia⁹⁸. Ținut la curent cu evenimentele din Adunare, șeful Foreign Office-ului analiza situația din perspectiva politicii de păstrare a integrității și suveranității Imperiului Otoman. Prin urmare, considera neconcordanț cu „respectul datorat unui suveran independent” (sultanul) ca un „guvern străin” (al Rusiei) să impună domnitorului Țării Românești un firman și să-i „pună în gură cuvintele pe care trebuia să le adreseze supușilor săi”⁹⁹. Aceste opinii, împărtășite cu principalii membri ai Partidei Naționale în întâlnirile pe care le au cu Colquhoun și Châteaugiron, după aflarea veștii emiterii firmanului amintit¹⁰⁰, erau într-o anumită măsură încurajatoare, în sensul obținerii sprijinului britanic pentru ieșirea de sub controlul direct al Rusiei.

Ion Cămpineanu la Constantinopol, Paris și Londra. Telurile și reușitele unei călătorii „diplomatice”

Eșecul din Adunare i-a determinat pe fruntașii Partidei Naționale, Ion Cămpineanu, Emanuil Băleanu și Grigore Cantacuzino, să își reevalueze strategia, concentrându-se pe perspectiva obținerii sprijinului Marii Britanii și al Franței. Primele demersuri în acest sens sunt făcute în vara anului 1838, când principalii membri ai Partidei se pun de acord asupra trimerii lui Ion Cămpineanu¹⁰¹ în cele două capitale europene (Paris și Londra), împuternicit cu o „declarație” a nemulțumirilor, semnată, care să-i dea posibilitatea să acționeze după cum va considera necesar pentru interesele țării¹⁰². Călătoria era proiectată inițial pentru septembrie 1838, consulul britanic urmând să îi ofere o scrisoare de recomandare pentru Palmerston, care, împreună cu declarația semnată de membrii Partidei Naționale deputați în Obșteasca Adunare, trebuia să funcționeze ca document „de acreditare”, legitimându-l pe Cămpineanu. El era considerat de

⁹⁷ În această privință, vezi capitolul *Colquhoun and the Wallachian Revolution of 1848* din Radu R. Florescu, *op. cit.*, p. 179-198.

⁹⁸ ANIC, Colecția Microfilme Anglia, rola 9, vol. 336 (1838), f. 108v. (Colquhoun către Palmerston, 19 iulie 1838 st.n., București) și 134 (Colquhoun către Palmerston, 20 septembrie 1838).

⁹⁹ British Public Record Office, *Foreign Office*, 195/142 (Palmerston către Colquhoun, 15 mai 1838), *apud* Radu R. Florescu, *op. cit.*, p. 186.

¹⁰⁰ ANIC, Colecția Microfilme Anglia, rola 317, f. 327 (Colquhoun către Palmerston, 11 mai 1838 st.n., București).

¹⁰¹ Dintre cei trei „fruntași” ai Partidei Naționale, Ion Cămpineanu avea cea mai mare influență, bucurându-se de sprijinul majorității. Spre deosebire de ceilalți doi, avea o atitudine antirusă radicală, el fiind pregătit să își asume riscuri și să facă tot ce îi stătea în puteri pentru eliberarea Principatelor de „lanțurile” rusești (*ibidem*, f. 173v; Colquhoun către Palmerston, 19 decembrie 1838 st.n., București).

¹⁰² *Ibidem*, rola 9, f. 129 (Colquhoun către Palmerston, 21 august 1838 st.n., București, confidențial). Fiind implicat în acțiunile Partidei Naționale, informațiile ce se regăsesc în rapoartele lui Robert Colquhoun au capacitatea de a plasa cercetătorul în zona imediat apropiată a evenimentelor, în condițiile în care participanții direcți – membrii Partidei Naționale – nu au lăsat, decât cu mici excepții, mărturii scrise. Bineînțeles că diferențele culturale dintre diplomatul britanic și societatea românească se fac simțite în textele sale, dând dovadă adesea de o incapacitate de a ieși din tiparele de gândire vest europene.

Colquhoun persoana potrivită pentru a vizita, în chip semi-oficial, cele două țări asupra cărora Partida sa își îndrepta în prezent privirile¹⁰³, să prezinte situația Principatelor în fața guvernului britanic.

Scriind nepoților săi aflați la Paris, Ion Ghica¹⁰⁴ și Nicolae Crețulescu¹⁰⁵, Ion Câmpineanu îi anunța că, în cazul în care noua sesiune a Adunării nu ar fi început prea curând și problemele discutate nu ar fi fost foarte importante, urma să îi viziteze spre sfârșitul lunii octombrie¹⁰⁶. În capitala Franței, trebuia să se ducă la „cunoștințele”¹⁰⁷ celor doi tineri, pentru a merge apoi la Londra¹⁰⁸. Speranțele lui Câmpineanu în legătură cu ceea ce putea să obțină prin călătoria proiectată erau realiste, într-o ușoară contradicție cu ceea ce, în general, istoriografia română a înregistrat¹⁰⁹. „Nu sper să fac foarte mult”, le mărturisea celor doi, „dar măcar să reușesc să risipesc culorile sumbre cu care unii diplomați inferiori au vrut să înnegrească imaginea noastră, fără să ne cunoască”¹¹⁰.

În cele din urmă, Ion Câmpineanu pleacă spre Constantinopol în 1839, la începutul lunii februarie¹¹¹, însoțit de Félix Colson. Întârzierea față de planurile inițiale se produsese deoarece „declarația de principii” a deputaților membri ai Partidei Naționale a fost redactată abia în noiembrie, dar și pentru că Ion Câmpineanu ar fi dorit să fie însoțit în călătoria sa și de un „reprezentant” al Moldovei, încredințându-i lui Félix Colson misiunea de a discuta cu Mihail Sturdza în acest sens. Cu ajutorul consulului francez de la Iași, Bertrand Huber¹¹², Colson reușește să îl întâlnească de câteva ori pe Mihail Sturdza, care s-a arătat încântat de planurile Partidei Naționale, considerând totuși nerealistă includerea românilor din Austria și din Rusia în aceste planuri¹¹³.

Prudent, Mihail Sturdza „s-a angajat să-l delege” pe Ion Câmpineanu ca să prezinte guvernelor francez și britanic situația Principatelor, în speranța că acestea vor protesta împotriva „adăugării la Regulamentele Organice adaosurile întocmite la Constantinopol de către misiunea diplomatică a Rusiei”¹¹⁴; altfel spus, Sturdza refuza să își asume vreun alt risc. Singura contribuție efectivă din partea sa a fost o scrisoare de recomandare către socrul și reprezentantul său la Constantinopol, Ștefan Vogoride¹¹⁵, insistând că amestecul său să fie un secret absolut în demersurile care urmau¹¹⁶.

¹⁰³ *Ibidem*, f. 129v.

¹⁰⁴ Fiu al logofătului Dimitrie Ghica și al Mariei, născută Câmpineanu, îi era deci nepot de soră. Venit la studii la Paris în 1835.

¹⁰⁵ Fiu al lui Alexandru Crețulescu și al Anicăi, născută Câmpineanu, se afla la Paris din 1834, pentru a studia medicina (Nicolae Crețulescu, *Amintiri istorice*, București, Editura Ziarului „Universul”, 1940, p. 5).

¹⁰⁶ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834-1849*, București, Editura Academiei RSR, 1967, p. 207, doc. 2 (Ion Câmpineanu către Nicolae Crețulescu și Ion Ghica, 5/17 august 1838).

¹⁰⁷ Mihail Czaikowski și Adam Czartoryski. Ion Ghica își amintea că îl cunoscuse pe Czaikowski în 1835, pe când se afla la Paris, la o partidă de vânatoare la care mai participase și Armand Carrel, redactorul ziarului „Le National”, în paginile cărui Ghica va publica în rubrica *Correspondence de Bucarest*. Mai apoi, Czaikowski îl prezenta pe Ghica lui Adam Czartoryski (Ion Ghica, *Opere*, I, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii, glosar, bibliografie de Ion Roman, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 210).

¹⁰⁸ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834-1849*, p. 207.

¹⁰⁹ Vezi Constantin Vlăduț, *op. cit.*, p. 163-175.

¹¹⁰ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834-1849*, p. 207.

¹¹¹ ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 11, pachet XXXV, c. 89 (depeșa lui Nesselrode către Tatișcev, 21 martie 1839).

¹¹² Mihail Sturdza avea o relație apropiată cu Bertrand Huber, consulul francez la Iași, cu care adesea își petrecea serile; cu Samuel Gardner, consulul britanic, „un om nul și dezagreabil”, aproape că nu se vedea deloc (Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 101).

¹¹³ ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 11, pachet XXXV, c. 101.

¹¹⁴ *Ibidem*, c. 100.

¹¹⁵ Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 113.

¹¹⁶ ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 11, pachet XXXV, c. 101.

Chestionat de consulul rus Rückman cu privire la activitățile lui Colson în timpul șederii sale la Iași, Mihail Sturdza îi mărturisea că, în afară de doi sau trei tineri, francezul nu a reușit să își creeze aici legături importante, deși se adresase, într-adevăr, mai multor boieri, sub pretextul de a obține de la ei date statistice despre țară; însă încercările sale au fost primite destul de rece¹¹⁷. În schimb, intrase în posesia unor documente din arhiva consulatului francez din Iași, pe care boierii din opoziție le adresaseră consulatului în 1836, precum și ale altora, obținute prin mijloace necunoscute¹¹⁸.

În construirea eșafodajului discursiv menit să aducă prestigiu Partidei Naționale, delegitimarea ordinii regulamentare reprezenta o direcție importantă, pe care a cultivat-o prin evidențierea relației privilegiate dintre domnitor și puterea protectoare sau invocând ca argument o vicie a aplicării Regulamentului: numirea domnitorului și nu alegerea sa de către o extraordinară obștească adunare. Iată ce se spunea: „Că curțile protecțioare și garantă, care în tratatul de la Adrianopol au recunoscut netăgăduitul drept al rumânilor să a-și alege șeful lor, nu avea[u] puterea să abatească dânsul prin tratatul de la Petersburg și, încă mai puțin, cu prilejul aflării oștirilor rusești în prințipat, să a-orându un prinț cu firman, că, așadar, acest prinț nu să poate cunoaște drept voivod legiuit și național”¹¹⁹. Așadar, în cel dintâi document întocmit de Partida Națională, *Act de unire și independență* (redactat la 1/13 noiembrie 1838), este contestată legitimitatea domnitorului și este recuzat Regulamentul Organic, ca emanație a unei adunări „alcătuite arbitrar”, „în vremea unei ocupații militare rusești”¹²⁰.

În *Osăbitul act de numirea suveranului rumânilor* (5/17 noiembrie 1838), un veritabil proiect de constituție, apar prevederi care pot părea cititorului de astăzi, în virtutea cunoașterii evenimentelor care au urmat anului 1838, de-a dreptul utopice și radicale¹²¹, cu totul inaplicabile contextului în care se aflau Principatele. Acestea trebuie înțelese din perspectiva emitenților, care acționează ca niște „parlamentari”, în sensul occidental al cuvântului, într-un cadru instituțional relativ modern, ce permitea dezbateră publică, dar atribuia inițiativa legislativă domnitorului.

Dintre ideile pe atunci utopice, amintim unirea „populațiilor române sub un singur sceptru”, cu aluzii clare la românii din Transilvania, Banat, Bucovina și Basarabia (în *Act de unire și independență*¹²²), care, împreună cu românii din cele două Principate, ar fi trebuit să se angajeze, sub conducerea unui domnitor cu puteri dictatoriale (temporare), într-un „război de independență” (în *Osăbitul act de numirea suveranului rumânilor*¹²³). Acest obiectiv este adoptat, în opinia noastră, datorită influenței pe care planurile de eliberare a „națiunilor (din estul Europei – n.n.) subjugate de Rusia”, formulate de emigrația poloneză din Paris (condusă de Adam Czartoryski), au avut-o

¹¹⁷ Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 101 (Rückman către Nesselrode, 27 martie 1839, Iași).

¹¹⁸ Obținuse chiar de la Mihail Sturdza o copie a „tratatului” din 1710 dintre Petru I și Dimitrie Cantemir (ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 11, pachet XXXV, c. 100 (Nesselrode către Tatișcev, ambasadorul Rusiei la Viena, 21 martie 1839, St. Petersburg).

¹¹⁹ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturisiri*, vol. I, p. 119.

¹²⁰ *Ibidem*.

¹²¹ Proiectul prevedea unirea, independența națională, monarhia ereditară, egalitate în fața legii, libertatea cuvântului și a presei. Dintr-o lucrare a „gălăgiosului secretar” al lui Câmpineanu, Félix Colson, care cu siguranță participase la redactare, reies prevederi care lipsesc din documentul original, păstrat într-o variantă incompletă, referitoare la instituirea unui sistem democratic reprezentativ, bazat pe sufragiu universal (după care toți cetățenii români puteau alege și fi aleși începând cu vârsta de 25 de ani) și la abolirea clăcii, susținând libertatea învoielilor dintre țărani și proprietari (Félix Colson, *De l'état présent et de l'avenir des Principautés Moldo-Valachie*, Paris, Librairie A. Pougin, 1839, p. 139-140)

¹²² Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturisiri*, vol. I, p. 119.

¹²³ *Ibidem*, p. 123.

asupra Partidei Naționale¹²⁴. Polonezii trimiseseră un agent, Carol Verner (pe numele său adevărat Woronicz), care ajunsese la București în octombrie 1838, cu misiunea de a culege informații despre situația din Principate și despre Partida Națională¹²⁵. Intenția emigrației poloneze, susținută chiar de către Palmerston, era să lege „chestiunea românească” de cea polonă, pentru a le scoate de sub tutela Rusiei printr-o „ridicare la arme a națiunilor subjugate”¹²⁶.

Călătoria fusese pregătită cu ajutorul lui Félix Colson și al emigrației poloneze conduse de Adam Czartoryski, care i-a facilitat accesul lui Câmpineanu la unele personalități politice din Paris; de asemenea, un sprijin explicit venea din partea lui Colquhoun, care i-a deschis ușile cabinetelor ambasadorului britanic din Constantinopol și ale celui care conducea Foreign Office-ul la acea vreme, lordul Palmerston.

Ion Câmpineanu și Félix Colson s-au stabilit în apropierea capitalei otomane, la Thérapia, localitate unde locuiau diplomații străini acreditați pe lângă Înalta Poartă, pentru a putea avea mai ușor întrevederi cu reprezentanții Franței și ai Marii Britanii¹²⁷. Atmosfera din Constantinopol fiind foarte tensionată din cauza agravării conflictului dintre sultan și pașa de Egipt, Mehmed Ali, singurele întrevederi pe care a reușit să le obțină aici au fost cu ambasadorul britanic Ponsonby¹²⁸ și cu cel francez, amiralul Roussin¹²⁹. Fără a se bucura de primiri prea încurajatoare, la 7/19 martie, cei doi s-au îmbarcat cu destinația Marsilia¹³⁰.

La scurt timp după sosirea lor la Paris, se declanșează o campanie de presă, susținută de Colson, care publică o serie de broșuri și articole în „Le National”, „Revue de Deux Mondes”, „Le Constitutionnel” și „L'Europe Littéraire”¹³¹; însă cel mai important demers în acest sens este publicarea lucrării pentru care adunase numeroase informații în perioada cât a stat în Principate¹³². În august 1839, trimitea lui Colquhoun și lui Huber mai multe exemplare dintr-una din broșurile sale, în care „îi elogiază pe unii boieri moldoveni” pe care îi cunoscuse prin intermediul consulului francez de la Iași. Evident, sunt niște publicații pe care cei doi diplomați nu aveau intenția să le distribuie¹³³.

Tot în august 1839, Félix Colson se implicase în încercarea emigrației poloneze din Paris de a-l atrage pe Mihail Sturdza în „coaliția antirusă”, pentru care îl trimisese la Iași pe același Woronicz¹³⁴. Colson îl îndemna pe Huber să îi facă o primire bună polonezului și să sondeze opiniile lui Sturdza, pentru a-i propune să fie „omul din conversația pe care am avut-o în februarie”, adică să fie pregătit să le reziste rușilor „cu tot poporul său” și astfel va putea deveni regele moldo-valahilor¹³⁵. Insistența lui Colson

¹²⁴ Pentru mai multe detalii în acest sens, vezi P. P. Panaitescu, *Planurile lui Ioan Câmpineanu pentru unitatea națională a românilor: legăturile lui cu emigrația polonă*, extras din AIINC, 1924.

¹²⁵ Rapoartele lui Woronicz, din 10 decembrie și 13 decembrie 1838, în *ibidem*, p. 92-100, 100-101.

¹²⁶ ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 11, pachet XXXV, c. 96.

¹²⁷ Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 97 (Rückman către Nesselrode, 19 martie 1839, *très secret*).

¹²⁸ „A plecat [din Constantinopol] pentru a obține o îmbunătățire în situația politică a provinciilor”, Moldova și Țara Românească (British Public Record Office, *Foreign Office*, 195/156; Ponsonby către Palmerston, 17 iunie 1839, *apud* Radu R. Florescu, *op. cit.*, p. 194).

¹²⁹ *Ibidem*, p. 192.

¹³⁰ Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 98.

¹³¹ *Ibidem*, p. 193.

¹³² Félix Colson, *op. cit.*, p. 462.

¹³³ *Documente privitoare la istoria românilor*, colecția Eudoxiu de Hurmuzaki, XVII, p. 756 (Huber către Soult, 21 octombrie 1839).

¹³⁴ ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 11, pachet XXXV, c. 151 (Huber către Desages, 1 septembrie 1839, cifrat).

¹³⁵ *Ibidem*, c. 152.

nu l-a convins pe Huber să urmeze planul sugerat, consulul francez sfătuindu-l să-l convingă pe Woronicz să își anuleze călătoria la Iași, pentru că ar fi fost cu siguranță urmărit și s-ar fi aflat misiunea cu care fusese însărcinat. Neputând să ia o decizie fără a se consulta cu Desages, căruia i-l recomandase pe Colson¹³⁶, Huber reitera sfatul de a se limita la a prezenta situația Principatelor și de a nu face sau scrie nimic fără a cere acordul „celor care vă dirijează”, pentru că implicarea într-un astfel de proiect, care nu avea nici măcar asentimentul „unei părți coerente” (unei puteri), nu ar fi adus nici un rezultat pozitiv. Acesta este momentul în care Colquhoun începe să își retragă sprijinul pe care i-l oferise lui Colson, acuzându-l că se angajează în misiuni absurde pentru care nu-l autorizase¹³⁷.

În noiembrie 1839, se produce și ruptura dintre Ion Câmpineanu și Félix Colson, în urma scurgerii unor informații despre planurile românului în articolele de presă ale francezului; ele trebuiau să rămână secrete¹³⁸. Cu această ocazie, Câmpineanu îi scrie din Londra lui Colquhoun, la 6 noiembrie 1839, condamnăm în termeni categorici „strania conduită” a lui Colson, care alimenta presa franceză „împrumutându-ne” fapte și idei „care nu ne-au trecut nouă prin cap” și pretinzând că este inițiat în secretele consulatelor (francez și britanic)¹³⁹. Avea toate motivele să regrete „fraternitatea politică” cu Félix Colson, însă indiscrețiile prin care oamenii „binevoitori din Țara Românească” erau deconspirați prin acele articole au avut mai puțin efect asupra „misiunii diplomatice” a lui Câmpineanu, îngreunându-i, în schimb, întoarcerea la București.

În momentul în care Ion Câmpineanu ajungea la Londra, în octombrie 1839, situația internațională devenise nefavorabilă încercărilor sale de a lega chestiunea Principatelor de problematica mai largă a relațiilor Marii Britanii cu Imperiul Otoman, în sensul de a stopa cedarea către Rusia a atributelor de putere suzerană în Principate. Argumentul formării unui „stat tampon” care să oprească expansiunea Rusiei către Constantinopol nu putea avea vreun impact asupra lui Palmerston, acesta sperând să împiedice reînnoirea Tratatului de la Unkiar Iskelessi (care ar fi avut loc în 1841), dând o lovitură lui Mehmed Ali și intereselor franceze în Egipt printr-o apropiere de Rusia¹⁴⁰.

Desfășurată într-un moment de agravare a crizei orientale¹⁴¹, „acțiunea conspirativă” a lui Ion Câmpineanu¹⁴², în fond a grupului politic pe care îl conducea, fusese atent supravegheată de consulii ruși din Principate, obținuseră, pe diverse căi, informații „compromițătoare”¹⁴³, transmise mai departe la Petersburg, pentru a putea fi folosite de

¹³⁶ Desages l-a primit foarte bine pe Colson, aranjând chiar ca Ministerul Francez al Afacerilor Străine să acopere costurile călătoriei sale (*ibidem*, c. 151).

¹³⁷ *Ibidem*, c. 153.

¹³⁸ *Ibidem*, rola 7, pachet XVII, c. 621 (Câmpineanu către Colquhoun, 6 noiembrie 1839 st.n., Londra).

¹³⁹ *Ibidem*, c. 622.

¹⁴⁰ La puțin timp după întrevvedere cu Câmpineanu, Palmerston îi scria ambasadorului britanic de la Petersburg, Clanricade, vorbindu-i despre demersul acestuia: „the Wallachian leader had come with a view to making the British government acquainted with the state of affairs of Wallachia” (British Public Record Office, *Foreign Office*, 195/158; Palmerston către Clanricade, 26 octombrie 1839, *apud* Radu R. Florescu, *op. cit.*, p. 194).

¹⁴¹ Gheorghe Cliveti, *Europa franceză și cauza română (1789-1871)*, Iași, Editura Junimea, 2010, p. 331.

¹⁴² În mai 1839, Grigore Cantacuzino și Emanuil Băleanu așteptau sfatul lui cu privire la călătoria în Franța, pe care o proiectaseră în vederea ducerii la îndeplinire a „complotului” (Ion Varta, Tatiana Varta, *op. cit.*, p. 116; Rückman către Nesselrode, mai 1839, București).

¹⁴³ Pe baza informațiilor obținute de către un subofițer al miliției muntene de la un oarecare Ioniță, care susținea că era „inițiat” în planurile secrete ale Partidei Naționale, Rückman îl informa pe Nesselrode, la 20 aprilie 1839, că în cazul în care „conspirația” din care făceau parte „mulți boieri și tineri din familii importante” ar fi eșuat, era plănuită asasinarea domnului și a tuturor boierilor de la postelnic în sus (*ibidem*, p. 111; 20 aprilie 1839).

ambasadorii ruși din Viena și Paris în discreditarea „demersului european” al Partidei Naționale.

„Turneul diplomatic” din 1839 al lui Ion Cămpineanu, atent supravegheat de Rusia și Austria, care stabilesc, încă din aprilie¹⁴⁴, o colaborare bazată pe un schimb intens de informații prin intermediul ambasadelor lor, a avut drept principal scop informarea Franței și a Marii Britanii (în special al celei din urmă) în legătură cu situația Principatelor; preconizau că, în contextul rivalității anglo-ruse, acestea vor sprijini proiectul pe care Partida Națională îl imaginase pentru înlăturarea protectoratului rus. Îndepărtarea tutelei otomane a ocupat un loc secundar în demersurile lui Cămpineanu la Londra, tocmai pentru a putea să integreze planurile Partidei Naționale politicii britanice, de menținere a integrității Imperiului Otoman.

*

* * *

Partida Națională a început să se „coaguleze” în lupta „parlamentară” împotriva „articolului adițional” și a administrației lui Alexandru Dimitrie Ghica, iar eșecul acesteia în combaterea noii forme a Regulamentului Organic a constituit un punct de cotitură pentru modul în care a acționat în perioada următoare. Direcția pe care acest grup politic a urmat-o după citirea firmanului sultanului, ce impunea acceptarea „articolului adițional”, a fost hotărâtă în cadrul unor întâlniri secrete, aproape zilnice. Teme precum „drepturile țării” și validitatea lucrărilor Adunării ce tocmai se încheiasă au fost recurente, în cadrul acestor discuții cristalizându-se principiile înscrise în cele două documente emise de Partida Națională, în noiembrie 1838 (*Act de unire și independență* și *Oșăbitul act de numirea suveranului tuturor rumânilor*). Aceste două documente, redactate de „mădulari ai Adunării Naționale” (care acționau ca niște „parlamentari”, în sensul occidental al cuvântului, într-un cadru instituțional relativ modern, ce permitea dezbateră publică, dar atribuia inițiativa legislativă domnitorului), trebuiau să-i servească lui Ion Cămpineanu drept „argumente” în cadrul întâlnirilor pe care plănuia să le aibă cu reprezentanții Franței și Marii Britanii, la Constantinopol, Paris și Londra.

Cele două documente ridică o serie de întrebări cu privire la includerea unor idei aproape imposibil de pus în aplicare, în contextul intern și internațional de atunci. De aceea credem că acestea trebuiau să-i folosească lui Ion Cămpineanu în eforturile sale de a risipi „culorile sumbre cu care unii diplomați inferiori au vrut să înnegrească imaginea noastră, fără să ne cunoască”¹⁴⁵ și de a prezenta guvernelor francez și britanic situația Principatelor, în speranța că acestea vor protesta împotriva „abuzurilor Rusiei”.

Correspondența și rapoartele diplomatice austriece, britanice, franceze și rusești permit formarea unei imagini coerente, într-o anumită măsură contrară opiniilor exprimate până acum în istoriografie, cu privire la atitudinea marilor puteri față de planurile Partidei Naționale și de demersul „diplomatic” din 1839 al lui Ion Cămpineanu. Pusă într-o nouă lumină prin informațiile oferite de surse documentare inedite, politica Marii Britanii, aplicată la București de consulul general Robert Colquhoun, a coincis, într-o mai mare măsură decât cea a Franței, cu planurile Partidei Naționale de înlăturare a protectoratului rusesc.

Implicarea lui Robert Colquhoun a fost cât se poate de concretă, de partea Partidei Naționale, încercând să atragă atenția oamenilor politici britanici asupra pericolului

¹⁴⁴ ANIC, Colecția Xerografii Viena, rola 11, pachet XVIII, c. 660 ([Metternich] către Fiquelmont, ambasador al Austriei la Petersburg, 19 aprilie 1839).

¹⁴⁵ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834-1849*, p. 207.

reprezentat de controlul strict al Rusiei asupra Dunării de Jos. Rațiunile pentru care acesta a devenit apropiat al Partidei Naționale treceau dincolo de amicitia a-l lega de Ion Câmpineanu, fiind conforme cu prioritățile politicii londoneze, vizând contracararea influenței rusești asupra Imperiului Otoman, în creștere de la începutul deceniului.

NATIONAL PARTY IN WALACHIA AND THE GREAT POWERS (1838-1840)
(Summary)

Keywords: National Party, Great Powers, Organic Regulation, “additional article”, Wallachia.

This article focuses on two major aspects. The first concerns the manner in which the National Party from Wallachia started to form amid the “parliamentary” fight against the “additional article” and, especially, its attitude after the failure of its actions to prevent the Assembly from adopting the new form of the Organic Regulation. When the “additional article” was imposed on Wallachia, the political group gathered around Ion Câmpineanu changed its strategy and started to prepare, through several secret meetings, for a “diplomatic mission”, which was to be entrusted to Ion Câmpineanu. The second major aspect of this text aims to offer a proper understanding of the place and importance of the Romanian Principalities in the foreign policy of France and Great Britain, and their “contribution” to the efforts for national emancipation of the National Party. Placed in a new light by the information obtained from unpublished sources, the policy of Great Britain seems to coincide more with the plans of the national party to remove the Russian protectorate, than the policy of France. Unlike his French counterpart, the British general consul was actively involved and tried to help the national party by putting its members in touch with his superiors.